

ประวัติ ศาสตร์ ที่ *WU* สร้าง

รื้อสร้างเรื่องเล่าหลากหลาย
เผยสถานภาพเพศหลากหลาย
ที่ไม่ได้เพ็งมีในสังคมไทย

ฉบับพิเศษ
ศิลปวัฒนธรรม

ประวัติศาสตร์ที่เพศสร้าง

ชานันท์ ยอดหงษ์

ราคา 380 บาท

ฉบับพิเศษ

ศิลปวัฒนธรรม

ประวัติศาสตร์ที่เพศสร้าง • ชานันท์ ยอดหงษ์

พิมพ์ครั้งแรก : ตุลาคม 2568

ราคา 380 บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

ชานันท์ ยอดหงษ์.

ประวัติศาสตร์ที่เพศสร้าง.

กรุงเทพฯ : มติชน, 2568. 392 หน้า.

1. เพศ. 2. บทบาททางเพศ.

I. ชื่อเรื่อง.

305.3

ISBN 978-974-02-1975-0

สำนักพิมพ์มิชเชน | www.matichonbook.com

- ที่ปรึกษาสำนักพิมพ์ : อารักษ์ คคนาพ, สุพจน์ แจ่มเร็ว, รุจิรัตน์ ทิมวัฒน์
- ผู้อำนวยการสำนักพิมพ์ : มณฑล ประภากรเกียรติ
- รองผู้จัดการสำนักพิมพ์ : ประภาพร ประเสริฐโสภ, หทัยชนก ชิวโมกข์
- บรรณาธิการอาวุโส : สุภชัย สุชาติสุธารม
- บรรณาธิการบริหาร : ปกรณ์เกียรติ ดีโรจนานิช
- หัวหน้ากองบรรณาธิการ : ธีรพล บัวกระโทก
- พิสูจน์อักษร : เมตตา จันทรหอม
- ศิลปกรรม-ออกแบบปก : จิรัชยา แซ่โจ้ว
- ประชาสัมพันธ์และการตลาด : วิษราวิชญ์ เวชสุริยะกุล, สมิต ชินดำ, ไบนิสา ศรีสิงห์, อรจิรา ว่องรัตนะไพศาล

สั่งซื้อหนังสือจำนวนมากในราคาพิเศษ
ติดต่อที่ บริษัทงานดี จำกัด
โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 3353

**MATCHON
PREMIUM
PRINT**

ฝ่าย MATCHON PREMIUM PRINT

บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน)

รับผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ทุกประเภท

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 2419, 2424

email: print.matichon@gmail.com

 Matichon Premium Print

ในกรณีที่มีหนังสือมีข้อผิดพลาดจากการพิมพ์
เช่น หน้าขาดหาย หน้าซ้ำ หน้าสลับ เข้าเล่มกลับหัว
กรุณาติดต่อมาที่ email: matchonbook.sales@gmail.com
หรือ inbox: matchonbook เพื่อขอเปลี่ยนเล่มใหม่

จัดทำโดย : บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน) 12 ถนนเทศบาลนฤมาล

ประชาชนเวศน์ 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 1235

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์มติชน 12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาชนเวศน์ 1

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 2000, 2108

จัดจำหน่ายโดย : บริษัทงานดี จำกัด (ในเครือมติชน)

12 ถนนเทศบาลนฤมาล ประชาชนเวศน์ 1 เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2580-0021 ต่อ 3350-3360

Matichon Publishing House a division of Matichon Public Co., Ltd.

12 Tethsabannaruean Rd., Prachanivate 1, Chatuchak,

Bangkok 10900 Thailand

 matchonbook @matchonbook

 @matchonbook @matchonbooks matchonbook

สารบัญ

ประวัติศาสตร์ที่เพศสร้าง

คำนำ	(5)
สถานะและชนชั้นของผู้หญิงในอดีต	1
• “สาวเครือฟ้า” แม่บทภาพตัวแทน หญิงล้านนาในอาณานิคมสยาม	2
• “เดียร์” มิตรภาพอันโรแมนติกระหว่างหญิง ช่วงเข้าสู่ยุคสมัยใหม่	21
• สภาภชาดกับการช่วงชิงทางการเมือง และบทบาทสาธารณะของผู้หญิง	35
• “ทมยันตี” และกลุ่มสตรีชาวจัด ก่อนจะถึงวันสังหารหมู่ 6 ตุลาฯ	52
เพศหลากหลายกับการช่วงชิงความหมาย ทางประวัติศาสตร์	73
• “นุ้ยกัน” สายสัมพันธ์อันลึกซึ้งของสอง เจ้าชายสยามยุคเปลี่ยนผ่านสู่ภาวะสมัยใหม่	74
• การช่วงชิงความหมายทางประวัติศาสตร์ เรื่องเพศใน “ลัทธิพิธิ ร.6”	107
• ผู้หญิงและคนรักเพศเดียวกันในวรรณคดี ของปรีดี พนมยงค์ และจิตร ภูมิศักดิ์	140

• “ปาน บุนนาค” ตัวแม่ ตัวมารดา แห่งยุคสงครามเย็น	164
• “เทิ่ง สติเฟื่อง” ผู้ “เด็ดสะมะเระ” ไปแล้ว แต่จะ “เร็ดสะแมนแตน” ไปตลอดกาล	187
• “แต้ว” ไม่ใช่ตุ๊ด ไม่ใช่เกย์ ไม่ใช่กะเทย แต่หมายถึงทอมเกี้ยวสาว	207
สิทธิที่ถูกกลืนรอนในโลกชายเป็นใหญ่	223
• “ฮิญาบ” สัญลักษณ์ปิตาธิปไตย และการต่อสู้ครั้งยิ่งใหญ่ของมุสลิมะฮ์	224
• การเมืองเรื่องเพศของครูบาอาจารย์หญิง	247
• ประวัติศาสตร์การต่อสู้และกีดกัน เกย์กะเทยประกอบอาชีพครู	272
• ลืมไม่ลง “เสาร์ขาวเอ็ด”	290
เรื่องเพศ เรื่องรัก กับอัตลักษณ์ตัวตน บนพื้นที่สาธารณะ	303
• ก่อนจะมีนิตยสารเกย์ใต้ดิน มีคอลัมน์ เกย์หาคุในนิตยสารบนดิน	304
• ประสบการณ์ทางเพศในสวนสาธารณะ ร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต	329
• เมื่อสงกรานต์คือเทศกาลกินปูดูแก๊งกาง และเกาะเสม็ดเป็นเกาะเกย์พิสดาร	353

คำนำ

เมื่อการเขียนประวัติศาสตร์ตามชนบ ที่มุ่งเล่าชีวประวัติ
พรรณनावีรกรรมวีรเวรของบุคคลสำคัญ และการเรียงลำดับ
ประวัติศาสตร์เป็นแนวดิ่งตามราชธานี เล่าว่าอาณาจักรอะไรบ้าง
ที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วดับไป เริ่มถูกวิพากษ์วิจารณ์มากขึ้นว่าไม่
สามารถอธิบายความเป็นมาของมนุษยชาติหรือสังคมชุมชน
ได้ชัดเจน พร้อมกันนั้น ก็ได้เกิดการเขียนประวัติศาสตร์ที่หอบ
เอาสาขาความรู้ต่างๆ เช่น ประชากรศาสตร์ สถิติปริมาณ และ
เศรษฐศาสตร์มาเป็นกรอบวิธีเขียน มุ่งอธิบายโครงสร้างเศรษฐกิจ
สังคมที่มีผลต่อวิถีชีวิตประจำวัน ตลอดจนสายธารการเปลี่ยนแปลง
ของผู้คนและสังคมที่ต้องอาศัยช่วงเวลาอันยาวนาน ไป
จนถึงการนำเอาทฤษฎีทางสังคมศาสตร์มาเขียนประวัติศาสตร์
สามัญชนคนตัวเล็กตัวน้อย เช่น คนจน กรรมมาชีพ ผู้หญิง เกย์
กะเทย คนผิวดำ คนพิการ คนค้าบริการทางเพศ อาชญากร ที่
ถูกประวัติศาสตร์ตามชนบมองข้าม

อุดมการณ์แนวคิดทฤษฎีเฟมินิสต์และควีรจึงถูกนำมา
ใช้ในการศึกษาและเขียนประวัติศาสตร์ กลายเป็นประวัติศาสตร์
ที่หันมาอธิบายเพศภาวะและเพศวิถีในอดีต ในฐานะสิ่งประกอบ
สร้างทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง และเป็นส่วนหนึ่งของประ
สพการณ์ชีวิตของประชาชน สามัญชน ไพร่ หรือแม้แต่ชนชั้น

ปกครอง ไม่ว่าจะผู้หญิง ผู้ชาย รักต่างเพศ รักเพศเดียวกัน คนข้ามเพศ คนรักทั้ง 2 เพศ หรือไม่รักใคร่อะไรสักอย่าง

ผู้หญิงและ LGBTQIAN+ จึงได้ล้มตาอำปาก ได้หายใจหายคอ ได้ส่งเสียงบนหน้าประวัติศาสตร์บ้าง หลังจากที่ถูกลักไสล่ส่งจนไร้ตัวตนมาอย่างยาวนาน อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์เพศภาวะและเพศวิถีไม่ใช่แค่การเปิดเผยสถานภาพสตรีและเพศอื่นๆ ในอดีตเท่านั้น แต่ยังศึกษาโครงสร้างอำนาจทางเพศ การประกอบสร้างปิตาธิปไตย รักต่างเพศนิยมในอดีต เพื่อรื้อสร้างโครงสร้างอำนาจเหล่านั้น ให้เพศภาวะและเพศวิถีอื่นๆ ได้รับความเป็นธรรมและความเท่าเทียม

การเขียนประวัติศาสตร์ขึ้นใหม่นี้ ผู้ชายจึงไม่ได้เป็นประธานของเรื่องเล่าอีกต่อไป ดังที่เห็นได้ในโครงเรื่องแบบปิตาธิปไตย ประวัติศาสตร์ใหม่ไม่ได้มานั่งเล่าเรื่องราว ใครสร้างกรุง ใครสร้างบ้านแปงเมือง ใครชี้ข้างออกรบกับใคร รัชกาลไหนทำอะไร หากแต่เป็นเพียงฉากหลังที่พอให้เห็นบริบททางประวัติศาสตร์เท่านั้น

และเพราะประวัติศาสตร์ตามชนบทมักเป็นเรื่องบันทึกพื้นที่สาธารณะที่ผูกโยงกับผู้ชาย พื้นที่ส่วนตัวกลายเป็นพื้นที่ของผู้หญิงที่มักไม่ถูกบันทึกหรือให้ความสำคัญ ร้ายไปกว่านั้น ความรักเพศเดียวกันและการมีเพศภาวะไม่ตรงกับเพศกำเนิดก็เคยเป็นเรื่องต้องห้ามและอาชญากรรม ทำให้เรื่องราวของพวกเขาและพวกเธอไม่ถูกบันทึก ต้องปกปิดเป็นความลับ หรือรับรู้ถ่ายทอดกันใต้ดินในกลุ่มเฉพาะ กว่าจะได้เปิดเผยบนดินหรือถูกบันทึก

ต้องรอให้ออคติของสังคมและรัฐคลี่คลายลงไป

การเขียนประวัติศาสตร์เพศภาวะและเพศวิถีจึงจำเป็นต้องอาศัยหลักฐานเอกสารที่ไม่เป็นทางการและหลักฐานที่ไม่ใช่ลายลักษณ์อักษรที่แสดงให้เห็นเรื่องราวทางเพศที่เคยถูกปกปิดไว้ในอดีต ไม่ว่าจะเป็นอัตชีวประวัติ บันทึกความทรงจำ บันทึกประจำวัน ข่าวท้องถิ่น จดหมายโต้ตอบ คอลัมน์ นิตยสาร บทเพลง ภาพยนตร์ รายการโทรทัศน์ รายการวิทยุ หนังสืองานศพ เรื่องเล่า ชุบซิบปากต่อปาก บทสัมภาษณ์ คอลัมน์หาคุ๋ ไปจนถึงหนังสือโป๊

สยามประเทศไทยเองมีประวัติศาสตร์เพศภาวะและเพศวิถีอันหลากหลายมาอย่างยาวนาน มีทั้งเรื่องราวการกดทับกดขี่ ความรุนแรง การต่อสู้แย้งขึ้น มีขบวนการสิทธิสตรี ขบวนการสิทธิความหลากหลายทางเพศ มีการดิ้นรนให้ได้รับการยอมรับในระดับปัจเจก การช่วงชิงพื้นที่สาธารณะ หรือแม้แต่ความพยายามถိบตัวเองเข้าไปมีส่วนร่วมกับภาครัฐ ซึ่งเรื่องราวบางอย่างไม่ถูกบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร หากแต่เป็นประสบการณ์วัฒนธรรมย่อย หรือความทรงจำร่วมที่ถูกเก็บงำและถ่ายทอดกันเป็นเรื่องเล่าภายในสมาชิกกลุ่มอัตลักษณ์และชุมชน หรือถูกบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในภายหลัง ด้วยการปะติดปะต่อเรื่องราวจากความทรงจำของสมาชิกภายในชุมชนหรือพยานผู้รู้เห็นเหตุการณ์

ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็น “สรวงสวรรค์” ของความหลากหลายทางเพศ แม้จะเป็นเพียง “Vagaytion” สำหรับการท่องเที่ยวของชาวต่างชาติเท่านั้น ไม่ใช่สำหรับพลเมืองที่ดำรงชีวิตใน

ประเทศ แต่ก็นับว่าไทยมีภาพจำเช่นนั้นมาอย่างยาวนาน ซึ่งชื่อเสียงดังกล่าวมาจากหนังสือแนะนำเที่ยวสำหรับเกย์ชื่อ *Spartacus International Gay Guide* ฉบับ พ.ศ. 2523 อวยยศให้ไทยเป็นสรวงสวรรค์ของเกย์โลก¹

เพราะนอกเหนือจากวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติแปลกตาแบบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้ว ไทยยังเต็มไปด้วยสถานบันเทิงและแหล่งท่องเที่ยวยามค่ำคืน (Nightlife) อันคึกคักต่อเนื่องต่อการแสวงหาความหลุดร่อนทางเพศได้อย่างง่ายดาย โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ อย่างย่านสีลม รวมถึงเมืองท่องเที่ยวอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นเชียงใหม่ ภูเก็ต และพัทยา ซึ่งส่วนมากแล้วเติบโตขึ้นจนกลายเป็นย่านธุรกิจท่องเที่ยวสำคัญ จากการรับเอาวัฒนธรรมที่เข้ามาพร้อมกับทหารอเมริกันในยุคสงครามเย็น

ในช่วงเวลาเดียวกันนั้น เริ่มมีเกย์บาร์เกิดขึ้นครั้งแรกในกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. 2502 ชื่อ “ซีแฮค” (Sea Hag) เปิดให้บริการบนถนนเจริญกรุง เขตบางรัก แถวอาคารไปรษณีย์กลาง และต่อมาใน พ.ศ. 2509 ก็มีการเปิดให้บริการเกย์บาร์ชื่อ “ทไวไลท์” (Twilight) ในย่านพัฒนพงศ์ ซึ่งมีทั้งโชว์อะโกโก้บอยและการขายบริการทางเพศ ตามมาด้วยบาร์ “ทิวลิป” (Tulip) ใน พ.ศ. 2511 ที่โด่งดังและเป็นตำนาน²

จากนั้นสถานบันเทิงเกย์ก็ผุดพรายมากขึ้น จากสีลมถึงพัฒนพงศ์และสุรวงศ์ ก่อนจะเข้าสู่ยุคทองในปลายพุทธทศวรรษ 2520 ที่นิตยสารไต้และแหล่งท่องเที่ยวสำหรับเกย์กระจายไปยัง

ย่านพลุกพล่านอื่น เช่น สุขุมวิท สะพานควาย ประดิพัทธ์ และ
รามคำแหง เกิดชุมชนเกย์ กะเทย และวัฒนธรรมย่อยมากมาย

ขณะที่กลุ่มชายรักชายสร้างชุมชนอย่างหลวมๆ บนวัฒนธรรม
บริโภคนิยมและบันเทิง ทั้งผับบาร์และนิตยสารโป๊ในช่วงเวลา
ดังกล่าว แต่กลุ่มหญิงรักหญิงสามารถรวมตัวกันสร้างชุมชนเป็น
สถาบันเพื่อการขับเคลื่อนสังคมได้ โดยใน พ.ศ. 2529 เกิดกลุ่ม
หญิงรักหญิงชื่อ “อัญจารี” ที่แยกตัวมาจากกลุ่มขบวนการสิทธิ
สตรี ซึ่งเกิดขึ้นในพุทธทศวรรษ 2520 อันเป็นผลผลิตของ
ขบวนการประชาธิปไตยของ “คนเดือนตุลา” กลุ่มอัญจารียพยายาม
สร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนประสบการณ์และสร้างความเข้าใจต่อกลุ่ม
หญิงรักหญิงในสังคม โดยเริ่มประกาศตัวอย่างเป็นทางการและ
มีสิ่งพิมพ์เผยแพร่ในชื่อ *อัญจารีสสาร* เป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2536

ส่วนกลุ่มเกย์ก็จะรวมตัวกันเป็นสถาบันอย่างเป็นทางการ
เพื่อการขับเคลื่อนทางสังคมได้ก็เมื่อ พ.ศ. 2532 ในชื่อ “ภราดร
ภาพยัбыังโรคเอดส์แห่งประเทศไทย” ซึ่งทำกิจกรรมทางสังคม
เล่นละครให้ความรู้เรื่องเอดส์ แจกถุงยางอนามัยตามผับบาร์ และ
ออกจุลสาร *กุลเกย์* เพื่อปล้ำล้างภาพลักษณ์เชิงลบของเกย์ในสังคม

กลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมของเกย์ยังคงเป็นเรื่องเอชไอวี
เรื่อยมา เมื่อกลุ่มภราดรภาพยัбыังโรคเอดส์แห่งประเทศไทยยุติ
บทบาทลงก็ได้เกิด “ชมรมเพื่อนวันพุธ” ซึ่งเป็นชมรมผู้อยู่ร่วมกับ
เชื้อเอชไอวี ให้ความรู้และช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชนเกย์ ต่อมา
พัฒนาเป็น “ชมรมเส้นทางสีรุ้ง” และ “กลุ่มฟ้าสีรุ้ง” ใน พ.ศ. 2542

ซึ่งใช้พื้นที่สวนลุมพินีทำกิจกรรม³ ทำงานร่วมกับศูนย์วิจัยโรคเอดส์และโรคติดเชื้อ สภากาชาดไทย และศูนย์ความร่วมมือไทย-สหรัฐ ด้านสาธารณสุข องค์การสุขภาพชายรักชาย

ขณะที่หญิงข้ามเพศเริ่มมีสถาบันองค์กรขับเคลื่อนสังคมเป็นของตัวเองใน พ.ศ. 2547 ชื่อ “มูลนิธิซิสเตอร์” โดยเน้นเรื่องสุขภาพเป็นหลัก ซึ่งการสร้างชุมชนเฉพาะเพศภาวะและเพศวิถีเหล่านี้ขึ้นมาไม่ว่าในลักษณะรูปแบบใด ล้วนแต่ทำให้บรรดา LGBTQIAN+ มีหลังพิง มีที่ยืนหยัดในการต่อสู้ เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ไปจนถึงการปรับเปลี่ยนนโยบายภาครัฐ

ต่อมาใน พ.ศ. 2549 กลุ่มกะเทยและหญิงข้ามเพศทั่วประเทศได้ร่วมกันระดมสมอง เคลื่อนไหวฟ้องร้องศาลปกครองให้กระทรวงกลาโหมแก้ไขข้อความในเอกสาร สด.43 หรือใบรับรองผลการตรวจเลือกทหารฯ ที่ระบุว่าพวกเธอเป็นกลุ่มบุคคลที่ไม่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องถูกเกณฑ์ทหาร เพราะ “เป็นโรคจิตถาวร” ซึ่งใบ สด.43 เป็นเอกสารสำคัญที่ต้องใช้ประกอบในการสมัครงาน เรียนต่อ ทำธุรกรรม หรือเดินทาง สร้างความยากลำบากให้พวกเธอในการดำรงชีวิตจากการตีตราโดยรัฐ การต่อสู้เป็นไปอย่างยาวนานจนมาถึง พ.ศ. 2555 ศาลปกครองได้มีคำสั่งแก้ไขถ้อยคำ โดยให้ระบุว่า หญิงข้ามเพศเข้าข่ายบุคคลซึ่งมีร่างกายที่เห็นได้ชัดว่าไม่สมบูรณ์ดี แต่ไม่ถึงทุพพลภาพ (จำพวกที่ 2) ในข้อที่ 12 คือ “ภาวะเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด”

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นหลายกลุ่มหลายช่วงเวลา สะท้อนให้เห็นว่าความหลากหลายทางเพศที่มักถูกมัดรวมเป็น LGBTQIAN+ จนราวกับว่า เลสเบียน เกย์ ไบ ทรานส์ เคียวร์ และอื่นๆ มีหน้าตาเหมือนกันหมด มีวิถีชีวิตเหมือนกันหมด ทั้งที่แต่ละตัวอักษรล้วนเป็นตัวแทนของคนแต่ละกลุ่ม ซึ่งมีเรื่องเล่า มีประสบการณ์ มีความทรงจำที่แตกต่างกัน แม้เรื่องราวของพวกเขาและเธอจะซ้อนทับกันบ้าง แต่ LGBTQIAN+ ไม่ได้มีประวัติศาสตร์ชุดเดียวกันทั้งหมด

ความสำเร็จจากการเคลื่อนไหวและพัฒนาการที่เห็นเป็นขึ้นเป็นอันด้วยตาเนื้อมากที่สุดก็คือ การแก้ไขกฎหมาย กฎระเบียบ และเอกสารราชการ เช่นการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้คนเพศเดียวกันสามารถจดทะเบียนสมรสกันได้เหมือนชายหญิง หรือที่รู้จักกันในชื่อ “กฎหมายสมรสเท่าเทียม” นับเป็นพัฒนาการครั้งสำคัญในหน้าประวัติศาสตร์กฎหมายไทย

แต่กว่าจะมี “กฎหมายสมรสเท่าเทียม” ใน พ.ศ. 2568 นั้น คนรักเพศเดียวกันในประเทศไทยต้องผ่านอะไรมามากมาย ตั้งแต่กฎหมายห้ามรักเพศเดียวกันที่บัญญัติให้การมีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกันเป็นอาชญากรรมในช่วงสยามถึงอาณานิคม ที่มีการคัดลอกกฎหมายจากจักรวรรดิอังกฤษมาปรับใช้ นำมาสู่การออก “พระราชกำหนดลักษณะข่มขืนล่วงประเวณี ร.ศ.118” (พ.ศ. 2442) มาตรา 6 ระบุว่า ผู้ที่ร่วมเพศทางเวจมรรคและการร่วมเพศกับสัตว์เดรัจฉาน เป็น “ผู้กระทำความผิดธรรมดาโลกย์” มีความผิด

โดยระวางโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี ปรับไม่เกิน 500 บาท ผู้สมรู้
ร่วมคิด ระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี ปรับไม่เกิน 300 บาท⁴

ในอีก 9 ปีต่อมา สยามได้ประกาศใช้ “กฎหมายลักษณ
อาญา ร.ศ. 127” ซึ่งนับเป็นประมวลกฎหมายอาญาฉบับแรกใน
พ.ศ. 2451 โดยผู้ร่างกฎหมายดังกล่าวได้คัดลอกมาจาก
“ประมวลกฎหมายอาญาอินเดีย พ.ศ. 2403” (The Indian Penal
Code 1860) ซึ่งได้มีการบัญญัติห้ามการมีเพศสัมพันธ์ระหว่าง
เพศเดียวกันในมาตรา 242 ความว่า

“ผู้ใดทำชำเรา ผิดธรรมชาติมนุษย์ ด้วยชายก็ดี
หญิงก็ดี หรือทำชำเราด้วยสัตว์เดียรฉานก็ดี ท่านว่า
มันมีความผิด ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามเดือน
ขึ้นไปจนถึงสามปี แลให้ปรับตั้งแต่ห้าสิบบาทขึ้นไป
จนถึงห้าร้อยบาท ด้วยอีกโทษหนึ่ง”⁵

กว่ากฎหมายห้ามรักเพศเดียวกันจะยกเลิกไปก็เมื่อมีการ
ยกร่างประมวลกฎหมายอาญาใหม่ใน พ.ศ. 2499 เพราะถือว่าเป็น
เรื่องที่ต่างฝ่ายต่างยินยอมโดยสมัครใจและเป็นเรื่องส่วนบุคคล
ตราบทว่าที่ไม่บังคับขู่เชือดหรือทำกับเด็ก⁶

สำหรับสภาพของผู้หญิงนั้น กว่าหญิงสามัญชนจะมี
กฎหมายคุ้มครองไม่ให้ถูกพ่อแม่จับคลุมถุงชน ตาม “พระราช
บัญญัติลักษณะลักพา พ.ศ. 2408” ฉบับแรก ก็เกิดจากการต่อสู้

ฎีการ้องทุกข์ และกว่าที่พวกเธอจะไม่ถูกผู้บังคับจับขายไปเป็นทาสเหมือนหมูเห็ดเป็ดไก่ ก็เมื่อออกโรงฎีการ้องทุกข์จนทำให้เกิด “พระราชบัญญัติผู้ขายเมียบิดามารดาขายบุตร พ.ศ. 2410” ที่ห้ามผู้ขายขายเมีย หากเมียไม่ยินยอม กลายเป็นการคุ้มครองสิทธิเนื้อตัวร่างกายผู้หญิงสามัญชนในยุคแรกๆ ท่ามกลางบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่เชื่อว่า การพึ่งเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกที่พระเอกของเรื่องบริจาคลูกเมียไปเป็นทาสเพื่อสร้างบารมีส่วนตัว หากใครพึ่งครบจบเรื่องในหนึ่งวันจะได้อานิสงส์แรง ตายแล้วได้ขึ้นสวรรค์ ได้ไปเกิดในศาสนาพระศรีอารีย

และกว่าจะมีกฎหมายที่กำหนดจำนวนเมียให้มีได้เพียงคนเดียว ในบริบทสังคมขายเป็นใหญ่ผู้เดียวหลายเมีย ก็ต้องรอให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ที่คณะราษฎรไม่เพียงให้ผู้หญิงมีสิทธิพลเมือง สามารถเลือกตั้งและลงสมัครรับเลือกตั้งได้เท่าเทียมกับผู้ชายใน พ.ศ. 2476 แต่ยังบัญญัติไว้ใน “ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์” บรรพ 5 ว่าด้วยเรื่องครอบครัว เมื่อ พ.ศ. 2478 ว่าผู้ที่มีคู่สมรสอยู่แล้วจะจดทะเบียนสมรสอีกไม่ได้ หากจดทะเบียนซ้อนถือว่าเป็นโมฆะ ทั้งยังเร่งสร้างวัฒนธรรมครอบครัวผู้เดียวเมียเดียว ส่งเสริมให้ผู้เมียเคารพซึ่งกันและกัน ไม่ทุบตี ดูหมิ่น เหยียดหยาม ไม่ทอดทิ้ง ภรรยาเมื่อเบื่อแล้วให้ตักน้ำล้างปาก ผ่านประกาศนโยบายของรัฐบาล ความรู้ทางวิทยุ และหนังสือคู่มือ

ขณะที่การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของสตรีไทยในการบวชเป็นสามเณรีและภิกษุณีในพุทธศาสนา ก็ยังคงดำเนินมาเกือบศตวรรษ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2471 เป็นต้นมา ท่ามกลางความพยายามขัดขวางถ่วงรั้งโดยสถาบันพุทธศาสนายับเป็นใหญ่บางแห่งที่ผูกขาดการตีความทางศาสนา ซึ่งระยะเวลาในการต่อสู้เคลื่อนไหวอันยาวนานไม่ว่าจะประสบความสำเร็จหรือไม่ก็ตาม สะท้อนให้เห็นถึงความแข็งแกร่งของโครงสร้างอำนาจบางอย่างที่กำลังสั่นไหว และเวลาที่จะต้องใช้ในการยกระดับเพดานความคิดของบุคคลที่อยู่ในโครงสร้างอำนาจเหล่านั้น

ประวัติศาสตร์ที่เพศสร้าง เป็นการรวบรวมและปรับปรุงแก้ไขบทความที่ผู้เขียนเคยเขียนในที่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นคอลัมน์ “seX-ray” แห่งสำนักข่าวออนไลน์ *The MATTER* เว็บไซต์ *AP COM* คอลัมน์ “จุ๋มปาก ดากนิ้วมือ” ในนิตยสาร *สารคดี* วารสารอ่าน *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร* จุลสารวิชาการการท่องเที่ยว *TAT Review Magazine* และเวทีสัมมนาทางวิชาการ เพื่อบอกเล่าประวัติศาสตร์ของกลุ่มคนที่ถูกทำให้หายไปในประวัติศาสตร์ตามชนบ ว่าครั้งหนึ่งในอดีต ผู้หญิงและบรรดา LGBTQIAN+ ใช้ชีวิตอย่างไร สร้างตำนานอะไรไว้บ้าง ไปจนกระทั่งครั้งหนึ่ง รัฐที่รวมศูนย์อำนาจไว้ที่กรุงเทพฯ และโครงสร้างสังคมชายเป็นใหญ่รักต่างเพศนิยม เคยกระทำอะไรกับพวกเธอ พวกเขา และพวกเราบ้าง

ชานันท์ ยอดหงษ์

เชิงอรรถ

¹ Peter A. Jackson, "Tolerant but Unaccepting: The Myth of a Thai 'Gay Paradise'," in *Genders & sexualities in modern Thailand*, eds. Peter A. Jackson and Nerida M. Cook (Chiang Mai: Silkworm Books, 1999), pp. 226-230.

² Peter A. Jackson, *Dear Uncle Go: Male Homosexuality in Thailand สวัสดิ์ศรีรับ อาโก๋ ปากน้ำ* (Bangkok and San Francisco: Bualuang Book, 1995), p. 230.

³ สู่ไพลพร ชลวิไล และอนันพร เครือแดง, *เพศแห่งสยาม: ประวัติศาสตร์ ความหลากหลายทางเพศ* (กรุงเทพฯ: สถาบันพิพิธภัณฑสถานการเรียนรู้แห่งชาติ, 2562), น. 118-119.

⁴ "พระราชกำหนดลักษณะข่มขืนล่วงประเวณี รัตนโกสินทรศก 118," *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 16, 9 เมษายน 118: 16-17.

⁵ "กฎหมายลักษณะอาญา," *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 25, ฉบับพิเศษ 1 มิถุนายน 127: 260.

⁶ คณะกรรมการกฤษฎีกา, "รายงานการประชุมอนุกรรมการตรวจพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา ครั้งที่ 46, 147/2482" (31 ตุลาคม 2482); คณะกรรมการกฤษฎีกา, "รายงานการประชุมอนุกรรมการตรวจพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา ครั้งที่ 279, 63/2485" (19 กุมภาพันธ์ 2485).

สภานะและบนชั้นของ ผู้หญิงในอดีต

“สาวเครือฟ้า” แบบทภาพตัวแทน หญิงล้านนาในอาณาจักรสยาม

สยามเริ่มพัฒนารัฐจารีตศักดิ์นาให้กลายเป็นรัฐสมัยใหม่ เมื่อเกิดการล่าอาณานิคมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งสยามเองก็ได้สถาปนาอำนาจด้วยระบบกลไกเดียวกันกับเจ้าอาณานิคมตะวันตก โดยใช้กิจกรรมเศรษฐกิจที่ควบคุมจากกรุงเทพฯ การขยายดินแดนเข้าไปยึดครองพื้นที่โดยรอบศูนย์กลางที่เคยเป็นรัฐกึ่งอิสระ หัวเมืองรอบนอก และหัวเมืองประเทศราช ไม่ต่างไปจากการยึดครองล่าอาณานิคมของตะวันตก กระทั่งกลายเป็นรัฐสมัยใหม่ที่มีอาณาเขตแน่นอน รวมถึงการวางตัวท่าทางตลอดจนการปฏิบัติของข้าราชการจากกรุงเทพฯ และหัวเมืองต่อชาวบ้านท้องถิ่น ที่ไม่ต่างไปจากชาวล่าอาณานิคมกับชาวพื้นเมืองในอาณานิคม¹

เดิมสยามนั้นมีกษัตริย์เป็นรัฐอธิปัตย์แต่ไม่ได้กำหนดขอบเขตอำนาจบนพรมแดนเป็นแผนที่อย่างชัดเจน มีแต่เพียง “เขตอิทธิพล” เหนือเมืองขึ้นหรือหัวเมืองประเทศราช ที่ไม่มีทั้งขอบเขตดินแดนชัดเจนและไม่ใช้สมบัติของรัฐจารีตใดรัฐจารีตหนึ่ง เช่น ล้านช้าง กัมพูชา ล้านนา ปตานี² ซึ่งเดิมทีประชากรไม่เคยอยู่ในสังกัดรัฐที่มีขอบเขตแน่นอน อำนาจรัฐอธิปัตย์

ที่ชัดเจนที่สุดจึงกระจุกอยู่ในที่ตั้งบางแห่ง เช่น พระราชสำนัก เมือง หรือกรุงอันเป็นศูนย์กลาง โดยไม่ได้ระบุขอบเขตอำนาจว่า แผลออกไปมากน้อยเพียงใด

อย่างไรก็ตาม ชนชั้นนำสยามมักจะเข้าข้างตนเองว่า สยามมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะผนวกหัวเมืองประเทศราชเข้าสู่รัฐ สมัยใหม่ภายใต้พระราชอำนาจของกษัตริย์สยาม ทว่าหัวเมือง ประเทศราชเหล่านั้นก็ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสยามแม้แต่ หัวเมืองเดียว เมื่อต้องกำหนดขอบเขตพื้นที่พรมแดน ทั้งสยาม และประเทศเจ้าอาณานิคมจึงพยายามแย่งแข่งขันผนวกอาณาเขต ที่คลุมเครือมาแต่โบราณ เพื่อให้กลายเป็นเขตแดนที่ชัดเจนตาม หลักอธิปไตยในรัฐสมัยใหม่

จนนำไปสู่การปะทะกันด้วยกำลังทหารระหว่างสยาม กับฝรั่งเศสใน “วิกฤตการณ์ ร.ศ. 112” ซึ่งสยามพ่ายแพ้ แต่ก็ส่งผลให้การกำหนดเขตแดนของสยามเป็นรัฐสมัยใหม่มีรูปร่างที่ ชัดเจน ผลของวิกฤตการณ์ครั้งนี้จึงไม่ใช่การสูญเสียดินแดนให้ กับลัทธิล่าอาณานิคม³ หากแต่เป็นความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ของรัฐ เล็กๆ อย่างสยาม ที่ได้รับการยอมรับถึงขอบเขตอำนาจโดย ชัดเจนจากมหาอำนาจฝรั่งเศส ซึ่งถือเป็นการรับรองอธิปไตยที่ แน่ชัดเป็นครั้งแรกของสยาม จากการทำสนธิสัญญาเขตแดนกับ ฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. 2447⁴

ในโครงการสร้างรัฐสมัยใหม่ภายใต้ลัทธิล่าอาณานิคม รัฐ สยามอิงแอบอำนาจเจ้าอาณานิคมตะวันตกในการรุกคืบล้าหน้า

ด้วยการจับมือเป็นพันธมิตรกับอังกฤษใน พ.ศ. 2416 ร่วมกันสู้รบ ทรัพยากรป่าไม้ในล้านนา ผ่าน “สัญญาเชียงใหม่” (Chiang Mai Treaty) และเพิ่มความเข้มงวดของสนธิสัญญาในการตัดวงจรกักป่าไม้มากขึ้นเรื่อยๆ ไปพร้อมกับช่วยปกป้องผลประโยชน์ของอังกฤษบนดินแดนล้านนา

รัฐบาลกรุงเทพฯ ส่งข้าหลวงและข้าราชการเข้าไปคุมการทำป่าไม้ในล้านนา พร้อมกับการปกครองเชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง เป็นการถาวรเลียนแบบจักรวรรดินิยมตะวันตก วางตนเองเป็นเจ้าอาณานิคมภายในที่ยึดครองล้านนา ทั้งข่มขู่คุกคามและลิดรอนอำนาจการเมืองท้องถิ่น บังคับใช้การจัดเก็บภาษีแบบกรุงเทพฯ และใช้กองกำลังทางทหาร นำไปสู่การต่อต้านลุกฮือก่อจลาจลของราษฎรและเจ้าปกครองท้องถิ่น แต่ก็ถูกกองกำลังสยามปราบปรามอย่างรุนแรง⁵

ใน พ.ศ. 2437 มีการก่อตั้งโรงเรียนฝึกอบรมข้าราชการขึ้นในเชียงใหม่ เพื่อผลิตข้าราชการล้านนาที่สยบยอมต่อรัฐบาลกรุงเทพฯ และใช้ภาษากรุงเทพฯ เป็นภาษาราชการ ต่อมาเมื่อมีการปฏิรูปการปกครองสยาม ด้วยการสถาปนามณฑลเทศาภิบาลและมีข้าหลวงใหญ่เป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด เจ้าผู้ปกครองหัวเมืองสำคัญของล้านนา เช่น ลำพูน ลำปาง และแพร่ ต่างอยู่ภายใต้ระบบเทศาภิบาล ในฐานะข้าราชการรับเงินเดือนประจำจากสยาม ไม่ได้มีสิทธิปกครองตนเองอย่างแต่ก่อน ล้านนาจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของสยามตั้งแต่ พ.ศ. 2442 เป็นต้นมา⁶

เชียงใหม่ที่เคยเป็นศูนย์กลางของล้านนาก็กลายเป็นเพียงเมืองหนึ่งของมณฑลพายัพที่ต้องขึ้นตรงต่อรัฐบาลสยาม กลายเป็นฐานนโยบายทางการเมืองและเศรษฐกิจให้กับกรุงเทพฯ และด้วยความสะดวกสบายจากการคมนาคมขนส่งทางรถไฟระหว่างกรุงเทพฯ-เชียงใหม่ ที่เปิดใช้งานตั้งแต่ พ.ศ. 2464 เป็นต้นมาก็ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจของเชียงใหม่เปลี่ยนทิศจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในพื้นที่มาสู่กรุงเทพฯ

ล้านนาเติบโตอย่างปราศจากอำนาจจัดการตนเอง ภายใต้การควบคุมปกครองของระบบราชการจากกรุงเทพฯ และถูกวาดภาพให้เป็นเพียงรัฐในประวัติศาสตร์อันรุ่งเรืองด้านศิลปวัฒนธรรม ไม่มีนัยทางการเมืองอีกต่อไป ต่างจากรัฐปัตตานี

ในช่วงเวลานั้น เจ้านายสตรีล้านนาสมรสกับเชื้อพระวงศ์และข้าราชการชั้นสูงกรุงเทพฯ หลายคู่⁷ หนึ่งในนั้นคือเจ้าดารารัศมีแห่งราชวงศ์ทิพย์จักร พระธิดาในพระเจ้าอินทวิชยานนท์แห่งรัฐล้านนา ซึ่งถูกนำมาถวายตัวเป็นพระสนมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งรัฐสยาม ใน พ.ศ. 2429 แต่ถึงกระนั้น ราชสำนักสยามก็ไม่ได้ไว้วางใจล้านนา จึงเก็บเจ้าดารารัศมีไว้เสมือนตัวประกัน แม้แต่คราวที่พระเจ้าอินทวิชยานนท์ถึงแก่พิราลัยใน พ.ศ. 2440 ก็ไม่อนุญาตให้เจ้าดารารัศมีกลับไปร่วมงานปลงพระศพพระบิดา ก่อนที่เจ้าดารารัศมีจะได้รับการอวยยศเป็นพระราชชายา นับเนื่องเข้าเป็นเจ้านายพระองค์

เจ้าดารารัศมี พระราชชายา เมื่อครั้งที่ยังประทับอยู่ในราชสำนักสยาม
บันทึกภาพโดยเจ้าจอมเอิบพระสนมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5

หนึ่งในราชวงศ์จักรี และกลายเป็นบุคคลสำคัญที่ถูกพูดถึงในหน้าประวัติศาสตร์นบราชาการไทยมากกว่าบุคคลอื่นในล้านนา

ในราชสำนักสยาม เจ้าดารารัศมีทรงเลือกใช้แบบแผนและวัฒนธรรมของชนชั้นสูงล้านนา ซึ่งไม่เพียงเพื่อแสดงออกถึงความเป็นชนชั้นเจ้าของพระองค์ แต่ยังเพื่อแสดงสถานภาพที่เท่าเทียมกันกับเจ้านายกรุงเทพฯ โดยพระองค์ไม่ทรงนุ่งโจงกระเบน แต่ทรงตั้งพระทัยที่จะนุ่งผ้าซิ่น สวมเสื้อแขนกระบอก ห่มสไบเกล้าผมมวย ตลอดจนพูดภาษาพื้นเมืองกันทั้งในหมู่พระญาติวงศ์และข้าหลวงในตำหนัก เหมือนเมื่อครั้งประทับอยู่ที่คุ้มหลวงเวียงแก้ว นครเชียงใหม่^๘ จนนำไปสู่ภาพจำวัฒนธรรมล้านนาในสายตากรุงเทพฯ

ในช่วงเวลาที่เจ้าดารารัศมีประทับอยู่ในราชสำนักสยาม ได้มีการแต่งละครเรื่อง *สาวเครือฟ้า* โดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ แปลงมาจากอุปรากรเรื่อง *Madama Butterfly* ของจาโกโม ปุชชีนี (Giacomo Puccini) คีตกวีชาวอิตาลี อุปรากรเรื่องนี้ยังมีโครงเรื่องมาจากเรื่องสั้น *Madame Butterfly* (พ.ศ. 2441) โดยจอห์น ลูเธอร์ ลอง (John Luther Long) นักเขียนชาวอเมริกันอีกทอดหนึ่ง ซึ่งรัชกาลที่ 5 ทอดพระเนตรที่ Opéra Comique กรุงปารีส เมื่อครั้งเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 2 พ.ศ. 2450 ดูเหมือนพระองค์จะโปรดเรื่องนี้มาก เพราะบันทึกไว้อย่างละเอียดตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง^๙

และเมื่อรัชกาลที่ 5 เสด็จนิวัติถึงสยาม ทรงเล่าเรื่องราวนี้ พระราชทานแก่กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ จากนั้นกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์จึงทรงดัดแปลงเป็นบทละครร้อง ด้วยพระนามแฝง “ประเสริฐอักษร” โดยเปลี่ยนฉากจากญี่ปุ่นเป็นเชียงใหม่ เปลี่ยนบทตัวละครนางเอกจากหญิงสาวชาวญี่ปุ่น “โจโจซัง” เป็นหญิงสาวล้านนา นาม “เครือฟ้า” ส่วนพระเอกก็เปลี่ยนจากนายทหารเรืออเมริกัน “นายเรือเอกฟิงเคอร์ตัน” มาเป็น “ร้อยตรีพร้อม” ทหารหนุ่มจากกรุงเทพฯ¹⁰ จัดการแสดงถวายเฉพาะพระพักตร์ ณ โรงละครปรีดาลัย เมื่อ พ.ศ. 2452 เจ้าดารารัศมีเองก็ช่วยเหลือด้านเสื้อผ้าหน้าผม ดนตรีรำฟ้อนให้สมจริง¹¹ ละครเรื่อง *สาวเครือฟ้า* ประสบความสำเร็จอย่างล้นหลาม ขณะเดียวกันก็ช่วยตอกย้ำภาพจำ “ความเป็นล้านนา” ที่ผูกติดกับหญิงสาวและทำให้ภาพจำนี้แพร่หลายมากขึ้นในกรุงเทพฯ

สาวเครือฟ้า เล่าเรื่องหญิงสาวชาวเชียงใหม่ ที่ชอกช้ำจากชายคนรักซึ่งเป็นข้าราชการชาวกรุงเทพฯ จนต้องเชือดคอตาย เรื่องราว *สาวเครือฟ้า* นี้ถูกผลิตซ้ำครั้งแล้วครั้งเล่า ทั้งละครร้อง ละครวิทยุ ละครโทรทัศน์ บทเพลง รวมทั้งมีการสร้างภาพยนตร์ และเรื่องต่อขยาย เช่น *ลูกเครือฟ้า* (พ.ศ. 2498) และ *ปีศาจเครือฟ้า* (พ.ศ. 2503) จนกระทั่งภาพจำของเชียงใหม่ต้องมี “สาวเครือฟ้า” อยู่ในนั้นด้วย

ในภาพยนตร์ *สาวเครือฟ้า* (พ.ศ. 2496) กำกับการแสดงโดยมารุต นามแฝงของทวี ณ บางช้าง พยายามนำเสนอฉากอัน

วิจิตรงดงามของเชียงใหม่ ทั้งสิ่งปลูกสร้าง ชุมชนชาวบ้าน และมวลพสกนิกรปวงชาติคู่กับนางเอก “เครือฟ้า” อย่างฉากโรงพ่อนในคุ้มเจ้าหลวงที่ใช้หอประชุมโรงเรียนวัฒโนทัยพายัพเป็นสถานที่ถ่ายทำ ฉากสวนดอกไม้ในตอนที่พระนางกระทำผิดผิดก็ใช้สถานที่พักต่างอากาศของพ่อเลี้ยงทิพย์ โชตนา และสวนพสกนิกรชาติที่ห้วยแก้ว ฉากคุ้มเจ้าหลวงก็ใช้โรงเรียนดารวิทยาลัย และคุ้มเจ้าหลวงจริง โดยอาศัยความร่วมมือกับสำนักข่าวสารแห่งสหรัฐอเมริกา (U.S. Information Service - USIS) ทั้งยังมีการสร้างหมู่บ้านสมมุติขึ้นเพื่อเป็นฉากสดน้ำในประเพณีสงกรานต์ ส่วนฉากตลาดที่ “เครือฟ้า” จำกับข้าวก็นำสถานที่จริง¹²

ทวิ ฌ บางช้าง ผู้เขียนบทยังตั้งใจสอนผู้หญิงว่า สาววัยกำดัดพึงระวังผู้ชายพ่ายเรือให้จิ้งหรีด อย่าไปสู้ด้วย เพราะผู้ชายบางคนก็แค่อยากลองสนุกชั่วครั้งชั่วคราว จะเป็นภัยทำลายความสาวให้ต่างพร้อยหม่นหมอง¹³ เพราะถือว่าพรหมจรรย์เป็นของสำคัญในชีวิตวัยสาว เมื่อมอบให้แก่ชายใดย่อมเป็นการเสียสละเพื่อบูชาความรักอันบริสุทธิ์ และจะต้องครองชีวิตร่วมกันไปจนสิ้นอายุขัย¹⁴ เพื่อให้ภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นอุทาหรณ์สอนหญิง ฉากการตายของเครือฟ้าจึงถูกพรรณาน่าสยดสยองและสลดหดหู่ถึงการใช้มีดเล็กที่สลักว่า “ตายดีกว่าอยู่ไร้เกียรติ” แหวคอเลือดทะลัก จนร่างกองกับพื้นอย่างทรมาน¹⁵

ภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นที่ชื่นชอบของผู้หญิงชนชั้นนำในกรุงเทพฯ อย่างมาก คุณหญิงเลขา อภัยวงศ์ นายกสมาคมสตรี

ภาพจากปกหนังสือบันทึกการถ่ายทำภาพยนตร์เรื่อง สาวเครือฟ้า (พ.ศ. 2496) กำกับการแสดงโดย มารุต และวิไลวรรณ วัฒนพานิช รับบท “เครือฟ้า” ภาพจาก ไทยไตรมิตรภาพยนตร์, สาวเครือฟ้า ภาพยนตร์ไทยสีจิ้งมขเต้ (พระนคร: โรงพิมพ์ ร.ส.พ., 2496).

ไทย ภริยาของควง อภัยวงศ์ อดีตนายกรัฐมนตรี ได้ขอให้แก้ ประกาศวุฒิสภา ผู้ถ่ายภาพยนตร์เรื่องนี้ จัดฉายรอบพิเศษเป็นการกุศลในวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2495 เพื่อนำเงินมาอุปถัมภ์มูลนิธิเด็กอนาถาหญิง ซึ่งในวันงานเต็มไปด้วยคุณหญิงคุณนายที่เป็นคณะกรรมการสมาคมสตรีไทยมาร่วมรับชมภาพยนตร์ รวมถึงหม่อมกอบแก้ว อาภากร ณ อยุธยา และพระนางเธอลักษมีลาวัณ พระธิดาในกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เจ้าของบทประพันธ์*สาวเครือฟ้า*¹⁶

ตลอดช่วงเวลาที่*สาวเครือฟ้า*ถูกผลิตซ้ำเรื่อยมา ใน พ.ศ. 2489 มีข่าวการตายอย่างมีเงื่อนงำของหญิงชาวบ้านนางหนึ่งชื่อ “บัวบาน” ศพของเธอถูกพบบริเวณวังน้ำเปื่องล่างชะง่อนผาสูง บริเวณเหนือน้ำตกห้วยแก้ว เชียงใหม่ แม้จะเป็นข่าวใหญ่ในท้องถิ่นจนเรียกสถานที่นั้นว่า “วังบัวบาน” แต่ก็ไม่ได้มีการสืบเสาะหาสาเหตุการตายว่าเป็นอุบัติเหตุกรรม ฆาตกรรม หรืออุบัติเหตุ

ปริศนาการตายของเธอถูกนำมาเล่าต่อภายใต้โครงเรื่องแบบ*สาวเครือฟ้า* ให้เป็นว่า บัวบานซึ้งรักจากนายทหารหนุ่มกรุงเทพฯ บ้างก็ว่าเป็นข้าราชการหนุ่ม จึงกระโดดผาฆ่าตัวตายตำนานที่เพิ่งสร้างนี้ถูกผลิตซ้ำเรื่อยมาในอุตสาหกรรมบันเทิง ทั้งละคร การแสดงจินตลีลา บทเพลง “วังบัวบาน” ประกอบภาพยนตร์เรื่อง*ร่มฟ้าเวียงพิงค์* (พ.ศ. 2494) และ*สั้นกำแพง* (พ.ศ. 2511) รวมทั้งถูกสร้างเป็นภาพยนตร์*วังบัวบาน* ใน พ.ศ. 2500 และ พ.ศ. 2515 ไปจนถึงส่วนประกอบของนวนิยาย ภาพยนตร์

คณะกรรมการสมาคมสตรีไทย
 สนับสนุนหญิงเลขา-อภัยวงศ์
 นานถวิลมาคม
 วิภาคนชบยกุล "สาวเครือฟ้า"
 หลงใจจากโพธิ์ขามถวาย
 รอบพิเศษออกมาแล้ว

วนเคียวกับ

พระนางเจ้า อภิชาติสิริราช
 พระราชธิดาองค์ ประสงค์ บ
 ทรงเป็นมิ่งขวัญ แก่ คณะ บ
 มีใจแน่วแน่ที่จะทรงพระกรุณาเสด็จ
 มาทอดพระเนตร แะเสด็จทอด
 พระทัย ได้ประทานพระเกียรติ
 พร้อมด้วย หมอน กอปรแก้ว
 สากกร และ คุณอรุณ ไปห้ยะ
 ชันดา แก้ว โลววรรณ วัฒนพานิช
 ณ แสตมป์ "สาวเครือฟ้า"

คณะกรรมการสมาคมสตรี
 ไทย ได้มีใจออกแสดง ความ
 ยุติธรรม แก่ ประกาศความส
 นด้วยภาพ ที่ได้นิพนธ์สรวของ
 ภาพ สาวเครือฟ้า แก่กษัตริย์
 เช่นคนนั้นชม

งานฉายภาพยนตร์เรื่อง สาวเครือฟ้า รอบพิเศษ วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2495
 เวลา 12.00 น. โดยคณะกรรมการสมาคมสตรีไทย ณ โรงภาพยนตร์โอเดียน
 หัวถนนเยาวราช พระนคร
 ภาพจาก ไทยไตรมิตรภาพยนตร์, สาวเครือฟ้า ภาพยนตร์ไทยสีธรรมดา
 (พระนคร: โรงพิมพ์ ร.ส.พ., 2496).

และละคร เช่น แว่วเสียงซึ่ง บทประพันธ์ของอนัญญา ถูกทำเป็นภาพยนตร์เมื่อ พ.ศ. 2514 เล่าถึงนางเอกนามว่า “เนตรดาว” สาวน้อยกำพร้าชาวเหนือที่เติบโตมากับยาย เนื่องจากแม่ของนางกระโดดหน้าผาวิ่งบัวบานตายเพราะถูกผู้ชายเมืองกรุงหลอก เรื่องเล่านี้ยังได้รับการยืนยันจากหน่วยงานราชการ โดยเทศบาลตำบลสุเทพได้จัดทำป้ายเพื่อการท่องเที่ยว โดยจารึกประวัติวังบัวบานในบริเวณนั้นว่า “‘บัวบาน’ สาวเอื้องเหนือ สิ้นชีวีกระโดดหน้าผา บูชารักแท้ หน่อมบางกอก”

“ความเป็นล้านนา” ไม่เพียงถูกทำให้กลายเป็น “เมืองเหนือ” ที่เท่ากับว่ามีกรุงเทพฯ เป็นแหล่งอ้างอิงตำแหน่งพิกัด แต่ยังถูกอุปโลกน์เป็นหญิงสาวท้องถิ่นผู้ใสซื่อบริสุทธิ์ อยู่ติดที่อยู่กับเห่าเผือกกับเรือน ไม่ได้ออกไปเห็นโลกภายนอก จน “เสียตัว” ให้กับหนุ่มข้าราชการที่เดินทางมาจากทางใต้ ซึ่งก็คือบางกอก เหมือนกับรัฐจารีตล้านนาที่ถูกล่าอาณานิคม รรรับนโยบายจากรัฐบาลกรุงเทพฯ

ภาพลักษณ์หญิงพื้นเมืองท้องถิ่นอยู่ติดที่ เกิดและตายในพื้นที่เดิม ส่วนหนึ่งก็เพราะราชสำนักล้านนาเองก็ไม่ได้พยายามดิ้นรน ขณะที่ราชสำนักสยามเพียรปรับตัวเพื่อรับมือกับเจ้าอาณานิคมตะวันตก และปฏิรูปสยามให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก แสวงหาวิชาการความรู้สมัยใหม่ เรียนรู้วิทยาการและภาษาตะวันตก ส่งเจ้านายจำนวนมากไปเรียนที่ยุโรป เจ้านายล้านนากลับยังคงอยู่ติดที่ ไม่ยอมเสด็จไปพันหุบเขา นอกจากเดินทางไปวัดใน

ท้องถิ่นและประกอบพิธีสวามิภักดิ์เจ้านายสยาม จะมีก็แต่เพียง
เจ้าน้อยสุขเกษม (พ.ศ. 2426-2457) พระโอรสในเจ้าแก้วนวลรัฐ
เพียงพระองค์เดียวเท่านั้นที่ได้เสด็จไปเรียนที่มะละแหม่ง ซึ่งขณะ
นั้นเป็นส่วนหนึ่งของอาณานิคมบริติชอินเดียนของอังกฤษ¹⁷ ข้า
เมื่อกฎหมายสยามกำหนดให้มีระบบนามสกุลตาม “พระราชบัญญัติ
ชื่อนานนามสกุล พ.ศ. 2456” ที่ให้ชายอาวุโสเป็นเจ้าของวงศ์
ตระกูลและสืบสายผ่านเพศชาย บรรดาเจ้านายล้านนาต่างก็ไปขอ
นามสกุลพระราชทานจากกษัตริย์กรุงเทพฯ ทำให้ชื่อสายตระกูล
ของตนกลายเป็นชื่อที่เจ้านายจากกรุงเทพฯ เป็นผู้ตั้งให้

นางเอกในอุตสาหกรรรมบันเทิงหลายเรื่องที่เป็นสาวพื้น
เมืองเหนือ จึงถูกวาดภาพให้เป็นสาวเอื้องเหนือในชุดท้องถิ่นเดิน
กางร่มบ้านบ่อสร้าง จริตจะก้านแหลมซ้อยตะต่อนยอน อ่อนหวาน
ใสซื่อ เปราะบาง หลอกง่าย บูชาความรัก มีปมเกี่ยวกับพ่อหรือ
หัวหน้าครอบครัวผู้ชายที่ล้มเหลว ใช้ชีวิตอยู่ในทัศนียภาพอันร่ม
รวยด้วยศิลปวัฒนธรรมบรรจงวิจิตรประดิดประดอย ท่ามกลาง
โบราณสถาน วัดวาอารามแปลกตา (ในสายตาของคนกรุงเทพฯ)
ประเพณี พิธีกรรม และภูมิประเทศสภาพแวดล้อมป่าดอยอัน
บริสุทธิ์ ส่วนพระเอกนั้นเป็นหนุ่มเมืองกรุงทันสมัย หลายคนจบ
เมืองนอก

ด้วยสำนึกเช่นนี้ นางเอกจึงเป็นตัวแทนและแบกความหมาย
ของ “ล้านนา” อยู่ตลอดเวลา ทั้งสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม ขนบ
ประเพณีทั้งหมดตั้งแต่เกิดจนตาย เมื่อพลัดถิ่นก็หอบ “ความเป็น

ล้านนา” ดัดตัวมายังกรุงเทพฯ ด้วย เหมือนกับ “ดาวนิล นางเอก
ในเรื่องแม่ยายสะอื้น” (สร้างเป็นภาพยนตร์เมื่อ พ.ศ. 2515 และ
ละครเมื่อ พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2561) จากบทประพันธ์ของ
อนัญญา ผู้ประพันธ์เดียวกับเรื่องแว่วเสียงซิ้ง

“ดาวนิล” เป็นนักแสดงศิลปะพื้นเมืองในคณะแสดงของ
พ่อของเธอ มีความสามารถในการฟ้อนดาบรำกลองสะบัดชัย ต่อ
มาเมื่อพ่อตาบอด เจ็บป่วยกระเสาะกระแสะ และคณะแสดงก็เริ่ม
ย่ำแย่ เคราะห์ซ้ำกรรมชดเธอถูกหลอกให้มาทำงานขายบริการและ
ถูกบังคับให้บริการแขกที่ใช้กำลังข่มขืน แม้ว่าจะสร้างเนื้อสร้างตัว
ได้ในที่สุด แต่ก็ต้องละทิ้งอาชีพศิลปินท้องถิ่นและครอบครัวของ
ตัวเอง กระทั่งในตอนจบของเรื่อง เมื่อดาวนิลกลับบ้านเกิดมางาน
ศพพ่อ เธอได้แสดงรำดาบหน้าโลงศพก่อนจะปาดคอตนเองตาย
ต่อหน้าต่อตาแขกเหรื่อ

ยังมีอีกหลายต่อหลายเรื่องที่สาวเอื้องเหนือต้องตายโหง
เพราะความรัก หรือไม่ก็ต้องถูกหลอกไปขายบริการทางเพศ ถูก
บังคับให้พลัดถิ่นลงมาอยู่เมืองกรุง เช่น ภาพยนตร์เรื่องแหวน
ทองเหลือง (พ.ศ. 2516) กำกับและเขียนบทโดยพระเจ้าวรวงศ์
เธอ พระองค์เจ้าอนุสรมงคลการ ซึ่งมาจากบทประพันธ์ชื่อเดียว
กันที่พระองค์นิพนธ์ไว้ด้วยพระนามแฝง “บุษบง นารถสุดา”

ภาพยนตร์เล่าเรื่องของ “ดวงใจ คุ่มเกิด” หญิงสาวชาวบ้าน
บนดอยกับร้อยเอก กฤษดา ดำรงธรรม นายทหารหนุ่มชาวกรุง
จบจากเวสต์ปอยต์ ซึ่งเดินทางมาภาคเหนือและได้มีสัมพันธ์รัก

กัน ก่อนฝ่ายชายจะกลับกรุงเทพฯ และขาดการติดต่อ เหลือแต่
แหวนทองเหลืองเป็นของแทนใจ ดวงใจจึงหิวลูกท้อมโยตามหา
ชายคนรักกระหกระเหินโซซัดโซเซมาเป็นขอนาน ชายบริการทาง
เพศเป็นเมียทหารญี่ปุ่นในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ก่อนที่
เรื่องราวจะพลิกผัน ดวงใจกลายเป็นมหาเศรษฐินี แม้ว่าสุดท้าย
แล้วทั้ง 3 คนพ่อแม่ลูกจะได้พบหน้ากันอีกครั้ง แต่ดวงใจก็เลือก
ที่จะขับรถหนีไป ปลอຍให้ลูกและผัวรอคอยการกลับมา ซึ่งนอก
จากแหวนทองเหลืองจะได้รับการสร้างเป็นภาพยนตร์แล้ว ยังถูก
ทำเป็นละครโทรทัศน์ซ้ำแล้วซ้ำเล่า ตั้งแต่ พ.ศ. 2529-2530
พ.ศ. 2538 พ.ศ. 2547 และ พ.ศ. 2558 ที่มีการปรับตอนจบให้
พ่อแม่ลูกได้อยู่พร้อมหน้ากัน

เช่นเดียวกับนิยาย *มงกุฎดอกส้ม* ของถ้ายเถา สุจริตกุล ที่
ซื้อลิขสิทธิ์บทประพันธ์จีนเรื่อง *Wives and Concubines* ของ
ซูตง (Su Tong) มาดัดแปลงให้เป็น “คำแก้ว” สาวน้อยเมือง
เหนือวัย 15 ปี แสนชื่อ บอบบางแลดูน่าสงสาร เมื่อพ่อตายลงก็
ถูกแม่เลี้ยงส่งมาเป็นเมียน้อยเจ้าสัวชราบ้ากาม ย่านภาษีเจริญ แม่
ตอนจบของเรื่องคำแก้วจะไม่ได้ตายเหมือนเพื่อนๆ ตัวละครสาว
เหนือเรื่องอื่นๆ แต่เธอกลับเสียสติไม่สมประดี ไม่ต่างกับตายทั้ง
เป็น ซึ่งเรื่อง *มงกุฎดอกส้ม* ถูกทำเป็นละครใน พ.ศ. 2539 และ
พ.ศ. 2553

บรรดานิยาย นิทาน ละคร และภาพยนตร์ ว่าด้วย “เมือง
เหนือ” จึงเป็นอีกภาพตัวแทน (Representation) ให้อดีตรัฐจารีต

ล้านนาและเมืองเหนืออ้างอิงกับอำนาจรวมศูนย์กรุงเทพฯ เป็นอีกการสร้างชุดความหมายอัตลักษณ์จากกระบวนการเลือกเฟ้นคุณลักษณะบางประการ นำมาเรียบเรียง ชับแน่น และพร่าเลือนคุณลักษณะบางอย่างแล้วก็นำเสนอใหม่ ความหมายในภาพตัวแทนจึงมีมายาคติจากสายตาของผู้สร้าง และเมื่อมีการผลิตซ้ำบ่อยๆ เข้า ทุกคนในวัฒนธรรมและนอกวัฒนธรรมก็อาจหลงเชื่ออย่างไม่รู้ตัว คิดว่านั่นเป็นลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมายาวนาน

คนท้องถิ่นเองก็อาจหันกลับไปมองอดีตของตัวเองในแบบที่รัฐกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางกำหนดสร้างภาพตัวแทนมาให้แล้ว แล้วสืบสานประดิษฐ์กรรมทางวัฒนธรรม (Cultural Artifact) นี้ต่อไป เพราะเอาเข้าจริงก็ยากที่จะถอนรากถอนโคนอาณานิคม (Decolonization) เพราะวัฒนธรรมของอาณานิคมได้กลายเป็นลูกประสม (Hybridity) ไปแล้วระหว่างเจ้าอาณานิคมกับพื้นเมือง ขณะเดียวกันวัฒนธรรมในตัวของมันเอง (จะท้องถิ่นหรือพื้นเมืองของใคร ขึ้นอยู่ที่ว่าเอาวัฒนธรรมใครเป็นศูนย์กลาง) ก็เป็นสิ่งปลุกฝังทางสังคมและประกอบสร้างขึ้นใหม่ได้ สามารถดัดแปลงให้เข้ากับบริบทหรือแม้แต่เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป ทั้งจากคนในและคนนอกของสังคมนั้นๆ และผู้แสดงทางวัฒนธรรมแต่ละคนก็มีส่วนร่วมในการสร้างอัตลักษณ์ทั้งในแบบที่ตนเข้าใจเองและในแบบที่ต้องการให้คนอื่นเข้าใจ

เหมือนกับการสร้างตำนาน “วังบัวบาน” บนโครงเรื่อง

“สาวเครือฟ้า” และเพลง “ล่องแม่ปิง” พ.ศ. 2520 โดยศิลปิน
โพล์ของล้านนาอย่างจรัส มโนเพชร ที่หยิบเอาทั้งสาวเครือฟ้า
และสาวบัวบานมาเป็นนิทานสอนใจหญิงเมืองเหนือ ควบคู่ไปกับ
พรรณนาพฤกษชาติ ระบบนิเวศ อุปลักษณ์กับหญิงสาวชาว
เหนือ หลังจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลไทยที่
เริ่มดำเนินการอย่างจริงจังตั้งแต่ พ.ศ. 2512 และ “แผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4” (พ.ศ. 2520-2524)
เชียงใหม่จึงถูกนิยามให้เป็นองคาวพัพพทั้งหมดของคำว่า “ล้านนา”
เป็นศูนย์กลางภาคเหนือของไทย ทั้งด้านอุตสาหกรรม บริการ
คมนาคม ธุรกิจ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นเมืองท่องเที่ยวสำคัญ
ที่มีวัฒนธรรม ศิลปกรรม ธรรมชาติ และสถานบันเทิงเป็นสินค้า
ดึงดูดนักท่องเที่ยว¹⁸

เชิงอรรถ

¹ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และอรอนงค์ ทิพย์พิมล, บรรณาธิการ, *รัชกาลที่ 5: สยามกับอุษาคเนย์และชมพูทวีป* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2547. เอกสารสรุปการสัมมนาวิชาการเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในโอกาสที่วันพระบรมราชสมภพครบ 150 ปี), น. 274.

² Thongchai Winichakul, *Siam Mapped: A History of the Geo-Body of a Nation* (Chiang Mai: Silkworm Books, 2004).

³ *Ibid.*

⁴ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “อดีตและอนาคตของปราสาทพระวิหาร,” *มติชนสุดสัปดาห์* 31, 1604 (13-19 พฤษภาคม 2554): 30.

⁵ ธเนศวร์ เจริญเมือง, *คนเมือง ประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยใหม่ พ.ศ. 2317-2553* (เชียงใหม่: โครงการศึกษาการปกครองท้องถิ่น คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544), น. 84.

⁶ *เรื่องเดียวกัน*, น. 31-33.

⁷ จิราชาติ สันติยะศ, *พระราชชายาเจ้าดารารัศมี* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2551), น. 49, 53-54.

⁸ *เรื่องเดียวกัน*, น. 50, 89.

⁹ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, *พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน ฉบับมีรูปภาพพร้อมด้วยจดหมายเหตุประกอบ เล่ม 2* (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2516), น. 643-647.

¹⁰ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์, *บทละครเรื่องสาวเครือฟ้า* (พระนคร: ไทยเชชม, 2514. พิมพ์ในงานฌาปนกิจศพ นางเส่งยมตุงคเศรณี).

¹¹ รุ่งวิทย์ สุวรรณอภิชน, *เจ้าดารารัศมี: พระศรีมิ่งเมืองเชียงใหม่* (กรุงเทพฯ: บ้านมงคล, 2559), น. 249-260.

¹² ไทยไตรมิตรภาพยนตร์, *สาวเครือฟ้า ภาพยนตร์ไทยสี่หมื่นบาท* (พระนคร: โรงพิมพ์ ร.ส.พ., 2496), น. 15, 20.

¹³ *เรื่องเดียวกัน*, น. 21.

¹⁴ *เรื่องเดียวกัน*, น. 24.

¹⁵ *เรื่องเดียวกัน*, น. 30.

¹⁶ *เรื่องเดียวกัน*, น. 4-5.

¹⁷ ธเนศวร์ เจริญเมือง, *คนเมือง ประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยใหม่* พ.ศ. 2317-2553, น. 35-36.

¹⁸ วสันต์ ปัญญาแก้ว, *ชีวิตข้างถนน: การศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณาว่าด้วยผู้ชมโทรทัศน์ ชีวิตข้างถนนยามค่ำคืน บนถนนสายหนึ่งในเมืองเชียงใหม่* (กรุงเทพฯ: คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542), น. 26-29; สันหัต เสริมศรี และคณะ, "ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรม กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่" (รายงานวิจัย โครงการสังคมศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2529); อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, *การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และพัฒนาการทางการเมืองในภาคเหนือของไทย หลังสงครามโลกครั้งที่ 2* (เชียงใหม่: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2534).

“เดียร์” มิตรภาพอันโรแมนติก ระหว่างหญิงช่่วงเข้าสู่ยุคสมัยใหม่

ในช่วงปฏิวัติฝรั่งเศส วิถีชีวิตชนชั้นสูงถูกประชาชนโจมตีอย่างหนัก โดยเฉพาะเสรีภาพทางเพศของผู้หญิงชนชั้นสูงบนความฟุ่มเฟือย นักปฏิวัติและประชาชนชั้นกลางในเมืองจึงสร้างอุดมคติเพื่อจัดระเบียบ “ความเป็นเพศ” รูปแบบใหม่ ด้วยการสร้างความแตกต่างระหว่างชายหญิงแบบชัดเจนขึ้น โดยให้ผู้หญิงเป็นแม่บ้านแม่เรือน ผูกติดชีวิตกับครอบครัว และควบคุมเพศวิถีของพวกเธอเพื่อสนองตอบผู้ชายอย่างเข้มข้น รวมถึงการสร้างโรงเรียนสตรีสำหรับเป็นสถานับการศึกษาและผลิตสร้างผู้หญิงในแบบที่สังคมคาดหวัง แม้ว่าบริบทโลกในช่วงเวลานั้นจะหันไปหาสิทธิเสรีภาพทางการเมืองมากขึ้น เศรษฐกิจโลกกำลังอยู่ในช่วงพัฒนา และยุโรปตะวันตกเริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตย รวมถึงสหรัฐอเมริกาที่เพิ่งประกาศอิสรภาพไปได้ไม่นานก็ตาม

ช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 24 ในยุโรปและสหรัฐอเมริกาเ็นเองที่ความสัมพันธ์ซึ่งเรียกว่า “มิตรภาพอันโรแมนติก” (Romantic Friendship) ของผู้หญิงได้แบ่งบานบนโครงสร้างและพื้นที่ทางสังคมการเมือง ซึ่งแบ่งออกเป็นชัดเจนระหว่างชายหญิงอย่างจริงจัง

โรงเรียนกินนอนสตรีพยายามอย่างหนักที่จะขัดเกลาคติ
หญิงชนชั้นกลางให้มีความพร้อมสำหรับการออกเรือน แต่งงาน
เป็นแม่และเมียที่ดีของผู้ชาย แต่ถึงกระนั้นพวกเธอก็ได้ตกหลุม
รักกันเอง แม้ว่าค่านิยมการแต่งงานแบบรักต่างเพศจะถูกเชิดชูว่า
เป็นการเติมเต็มซึ่งกันและกันระหว่างชายหญิง แต่เรื่องราวๆ ใดๆ
ไปจนถึงการพบ “คู่แท้-คู่ชีวิต” ก็เกิดกับนักเรียนในรั้วโรงเรียน
หญิงล้วน

นักประวัติศาสตร์ค้นพบจดหมายและบันทึกความทรงจำ
มากมายที่กลายเป็นหลักฐานเผยให้เห็นว่า ภายในโรงเรียนไม่
เพียงมิตรภาพอันโรแมนติกจะเกิดขึ้นระหว่างนักเรียนหญิงเท่านั้น
แต่ยังรวมไปถึงครูอาจารย์ที่เป็นผู้หญิงสอดด้วยกันเอง¹

อารมณ์ความรู้สึกเช่นนี้เองทำเอานักแต่งนิยายโรแมนติก
อังกฤษหลายคนในพุทธศตวรรษที่ 24-25 ซึ่งเจริญรอยตามฉอง
ฌาคส์ รูซโซ (Jean-Jacques Rousseau) นำเอาอารมณ์ความรู้สึก
อ่อนไหวดั่งลิ้งจากเรื่อง *Julie, or the New Heloise* (ตีพิมพ์
ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2304 ซึ่งมีชื่อเดิมในภาษาฝรั่งเศสว่า *Lettres
de deux amans, habitans d'une petite ville au pied des
Alpes* หรือ จดหมายจากคนรักสองคนที่อาศัยอยู่ในเมืองเล็กๆ
เชิงเทือกเขาแอลป์) และกลืนอายุของความรักความสัมพันธ์ลิ้งซึ่ง
แบบกรีก มาดำเนินเรื่องราวสร้างความสัมพันธ์แบบ “มิตรภาพอัน
โรแมนติก” ที่ตัดทอนความหลงใหลต่อเพศเดียวกัน (Homoero-
tic) ออกไป แล้วนำมาใช้กับตัวละครหญิงซึ่งมักจะเล่าถึงสาววัย